

JAK STUDIOWAĆ KATECHETYKĘ DZISIAJ?

Skrót referatu wygłoszonego do studentów katechetyki KUL w dniu 24 IV 1986 przez ks. R. Giannatello, rektora Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie

W dniach 19—28 kwietnia 1986 r. przebywał w Polsce rektor Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego (UPS) w Rzymie, ks. Robert Giannatelli. Odwiedził Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie i Łądzie i złożył wizytę w ATK i KUL. Celem spotkań było nawiązanie współpracy naukowej i bliższe zorientowanie się w problematyce i schemacie zajęć uniwersyteckich co do sposobu i zakresu nauczania katechetyki i pedagogii katechetycznej studentów sekcji katechetyki w polskich centrach uniwersyteckich studiów katolickich.

Ks. Giannatelli jest profesorem i długoletnim wykładowcą katechetyki w UPS, dyrektorem Instytutu Katechetyki i kierownikiem Departamentu Teologii Pastoralnej Młodzieży i Katechetyki tegoż uniwersytetu. Jego wypowiedź obrazuje doświadczenia i przemyślenia zdobyte na macierzystej Uczelni, która jest Uczelnią młodą, a z racji powierzenia jej salezjanom, naznaczona charyzmatem szczególnej odpowiedzialności za formację religijną przede wszystkim młodzieży.

Uniwersytet Salezjański jest ostatnim z uniwersytetów powołanych przez papieży w Rzymie, obrosłych już wielowiekowymi tradycjami. Został założony 3 V 1940 r. na mocy Dekretu Świętej Kongregacji do Spraw Seminarium i Studiów Uniwersyteckich jako Papieskie Ateneum Salezjańskie (PAS) i podniesiony do rangi uniwersytetu motu proprio Pawła VI: „Magisterium vitae”, z dnia 24 V 1973 r. Powierając tę uczelnię salezjanom, powołując się na cele Zgromadzenia, jakie wytyczył mu św. Jan Bosko, papież wyraźnie określił, czym ma być ona w Kościele i świecie współczesnym: nauczycielką życia głównie dla młodej generacji, młodych liderów, którzy jutro będą wychowawcami i odpowiadającymi za sprawę młodzieży wszędzie tam, gdzie istnieje Kościół Chrystusowy i gdzie włącza się w służbę dla człowieka. Toteż specyfikę programu uczelni ma stanowić „formacja tych wszystkich, którzy raz otrzymawszy do tego przygotowanie, powinni być wychowawcami innych, zgodnie z duchem Świętego Założyciela, który wyraża się w tzw. systemie zapobiegawczym i który nie bez natchnienia czerpie swój naturalny charakter i siłę z Ewangelii”.

Chcemy być uniwersytetem od spraw młodzieży — powiedział ks. Giannatelli — i jesteśmy dumni, że inspiratorem naszego posłannictwa uniwersyteckiego jest ksiądz Bosko, jesteśmy dumni z zadania, jakie po nim odziedziczyliśmy, a „mówić o młodości, to mówić o wartości zaczynania, o ofercie świeżych możliwości życia, o zasiewie, który wzrasta w sposób niepohamowany ku przyszłej dojrzałości, o porze życia, w której dobro jest silniejsze od zła, jest radosnym poszukiwaniem tego wszystkiego, co jest nosicielem prawdy i miłości, jest momentem szczęśliwym i decydującym życia, kiedy ideał liczy się bardziej niż kalkulacja, śmiałość i wielkość bardziej niż rozsądek i strach” — jak pisał w swoim liście ogólnym przełożony Generalny Towarzystwa, ks. Idzi Viganò.

Ta rola UPS w działaniu na rzecz młodzieży wpisana jest w jego historię od początku. Myślał o tym ks. Piotr Ricaldone, jego założyciel, ówczesny generał salezjanów, chcąc wyposażyć Zgromadzenie w Wydział Pedagogiki, będący w stanie prezentować pedagogiczne posłannictwo księdza Bosko w naszych czasach. Tę misję naukową uczelni podkreślił także Jan Paweł II podczas pamiętnej wizyty na UPS 31 I 1981 r., akcentując w sposób szczególny potrzebę działania ewangelizacyjnego w dziedzinie specyficznie katechetycznej. Zobowiązanie katechetyczne

rzeczywiście charakteryzuje uczelnię — przyznaje ks. Giannatelli. Katechetyka i duszpasterstwo młodzieży, zgodnie z wolą papieża, stanowią główny cel, ku któremu zmierzają wszystkie badania naukowe i nauczanie na Uniwersytecie. Są przedmiotem ścisłej współpracy między Wydziałem Teologii i Wydziałem Nauk o Wychowaniu. Uniwersytet Salezjański jako jedyny spośród uczelni rzymskich posiada Departament Teologii Pastoralnej Młodzieży i Katechetyki i stanowi w Kościele ważne centrum formacji katechetycznej i podstaw duszpasterstwa młodzieży, o zasięgu międzynarodowym. Skupia międzynarodowe grono specjalistów, profesorów o uznanym autorytecie naukowym.

Po wprowadzeniu w strukturę i charakter UPS ks. Giannatelli przeszedł następnie do właściwego tematu spotkania, skupiając się na dwu zagadnieniach: jak studiować katechetykę dzisiaj, jakie metody i wymagania naukowe stosuje w tym względzie UPS oraz jakie tematy stawiane są w centrum badania katechetycznego, będące żywym wyrazem problemów dzisiejszego Kościoła.

Dzisiejsze studia katechetyki

Ks. Giannatelli mówi:

W Kościele nie po raz pierwszy pojawia się potrzeba refleksji na poziomie naukowym nad praktyką. Sama teologia określana jest jako sposób myślenia i wyrażania doświadczenia wiary „w oparciu o rozum” W ostatnich dziesięcioleciach doszła do głosu potrzeba „myślenia” i „planowania” również praktyki wychowania do wiary, z udziałem krytycznym nauk, a w szczególności nowoczesnych nauk antropologicznych. Od teologii i od nauk wychowawczych wymaga się, by nie tylko wyjaśniały i informowały o działalności Kościoła, ale także, by włączyły się w płodny dialog interdyscyplinarny, zdolny wnieść nowy wkład do refleksji i do praktyki katechetycznej i pastoralnej. Wydaje mi się, że zasada katechetyczna podwójnej wierności: Słowu Bożemu i człowiekowi¹ stanowi inspirację dla podwójnego skupienia uwagi — na naukach teologicznych i na człowieku, w szczególności na naukach wychowawczych, mających ułatwić konstruktywny dialog interdyscyplinarny. W rzeczywistości bowiem katechetyka jest nauką pograniczną.

Badania naukowe katechetyczne z jednej strony zależą od nauk teologicznych. To one uzasadniają i dają podstawę, określają cel oraz treści tej praktyki, która jest przedmiotem studiów katechezy lub chrześcijańskiego wychowania młodzieży. Katecheta jest kompetentny i na bieżąco obeznany w teologii, rozumie jej język, może także iść za tą teologią, która okaże się bardziej bliska zainteresowaniom i potrzebom dzisiejszego człowieka.

Jednakże katecheta wie, że nauki teologiczne same w sobie nie wystarczają do przekazania chrześcijańskiego posłannictwa dzisiejszym ludziom. Nie badają jako takiej konkretnej sytuacji człowieka i „możliwości, jakie pozwalają

¹ Por. *Directorium Catechisticum Generale* (DCG) nr 112.

mu — wychodząc od konkretnej sytuacji — przyjąć orędzie chrześcijańskie i stać się prawdziwym chrześcijaninem”². Stąd wynika potrzeba wykorzystania innego źródła inspiracji: są nimi nauki wychowawcze. Nauki te „biorą wprost pod uwagę konkretnego adresata, możliwość jego edukacji, metody przekazu i formacji”³. Otóż papież Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* (nr 52) polecił, aby tworzono taki skarbiec ważnych zdobyczy nowoczesnej pedagogii.

Jednak i nauki wychowawcze są same „nie są zdolne rozwiązać problemów katechetyki zarówno dlatego, że nie dostarczają treści posłannictwa chrześcijańskiego, jak też dlatego, że formowanie chrześcijan do dojrzałości jest dziełem, które ma nie tylko charakter wychowawczy, dydaktyczny, formacyjny. Katecheza bowiem wchodzi w skład dzieła Bożego. Kierowana przez Kościół i wewnętrznie związana z obecnością Ducha Świętego, jest również w sposób istotny związana z przynależnością do wspólnoty chrześcijańskiej w modlitwie i uroczystym sprawowaniu kultu, w praktykach życia chrześcijańskiego połączonych ze społecznym i apostołskim zobowiązaniem”⁴.

Wiedza katechetyczna umieszcza się więc na pograniczu, w strefie, gdzie kontaktują się ze sobą nauki teologiczne i nauki wychowawcze. Jej metodą badawczą jest metoda integralna. „Badacz z zakresu katechetyki nie traktuje różnych metod naukowych jak zamknięte kręgi, jak byty stojące obok siebie, ale stanowią dla niego integralną całość w globalnym obrazie metodologii katechetycznej, w której miejsce i wkład rozmaitych nauk i ich specyficznych metod także jest teoretycznie ustalony i uzasadniony”⁵. Oryginalność badania katechetycznego naukowego polega na umiejętnym prowadzeniu ku celowi (formacja wiary) danych pochodzących z podwójnego źródła inspiracji: teologicznego i pedagogicznego i na umiejętnym budowaniu integralnej i jednolitej metody, zdolnej kierować działaniem katechetów i duszpasterzy.

Podsumowując wytyczne nauk katechetycznych prof. G. Stachel stwierdza: „Obowiązkiem katechetyki, jako wiedzy, jest uwydatnianie zadań i warunków charakteryzujących teren pracy katechetów i katechumenów, dokumentowanie i analizowanie procesów określających działanie katechetyczne, planowanie działania katechetycznego i w końcu rozwijanie kompleksowej teorii katechetyki w powiązaniu z jej historią. W takim spełnieniu katechetyka jako misja ewangelizacyjna Kościoła jest dyscypliną teologiczną, a jako organizacja nauczania, zdobywania wiedzy i wychowania religijno-kościelnego jest zarazem dyscypliną będącą częścią nauk wychowawczych. Treści i cele katechezy powinny być ustalone zgodnie z kryteriami dyscyplin naukowych (dogmatyki, teologii moralnej, egzegezy biblijnej itd., także

² J. Gevaert. *Studiare catechetica*. Turyn 1983 s. 17.

³ Tamże.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże s. 18.

antropologii!) i powinny być «przefiltrowane» dydaktycznie. Katechetyka bowiem podejmuje decyzje normatywne. Nie wywodzi się jednak z dogmatów i z norm, ale — w oparciu o założenia socjo-kulturowe i indywidualne — stara się poznać, co jest konieczne i wytycza to, co jest możliwe”⁶. Na takich właśnie zasadach opierają się prowadzone na naszym Uniwersytecie studia teologii pastoralnej młodzieży i katechetyki (...) Na konkretnym polu wychowania do wiary dokonuje się dialog i wzajemne wzbogacanie między naukami teologicznymi a naukami humanistycznymi.

Następnie, po krótkiej charakterystyce współpracy Departamentu Teologii Pastoralnej Młodzieży i Katechetyki z obu wydziałami, ks. Giannatelli wnioskuje:

Sądzymy, że katecheza i wychowanie powinny „kroczyć razem”; że trzeba „ewangelizować wychowując” i „wychowywać ewangelizując”. Chcemy być szczególnie uwrażliwieni na człowieka i na młodzież dzisiejszą, na jej „pełny rozwój”. Chcemy utwierdzać się w przekonaniu, że sama katecheza nie wystarczy do wychowania wierzącego człowieka i mogłaby okazać się „sterylna”, że głoszenie i pogłębianie wiary powinno mieścić się w szeroko pojętych procesach wychowania i duszpasterstwa młodzieży.

Nauka Teologii Pastoralnej Młodzieży i Katechetyki w UPS trwa 3 l a t a i posiada własną metodę, własną strategię formacyjną. Zakłada posiadanie podstawowych studiów filozoficznych i teologicznych i gwarantuje wszystkim zetknięcie się z całokształtem myślenia katechetycznego, obejmującego takie zagadnienia, jak bagaż historyczny (historia dyscypliny), refleksja teoretyczna, krytyczny i konstruktywny wkład nauk humanistycznych do katechetyki i duszpasterstwa młodzieży, a w szczególności pedagogiki, dydaktyki, psychologii i socjologii religii, teoretyczne i praktyczne studium katechetyki i wychowania młodzieży, dające podstawę do rozwijania wiarygodnych doświadczeń i badań na tym polu. Departament posiada do wyboru jedną z 5 s p e c j a l i z a c j i nauczanie katechetyki i duszpasterstwa młodzieży w seminariach duchownych i Wyższych Instytutach Wiedzy Religijnej; animacja i koordynowanie katechizacji i duszpasterstwa młodzieży (w obrębie diecezji itd.); katecheza i duszpasterstwo szkolne; duszpasterstwo ugrupowań młodzieżowych; komunikacja społeczna poprzez środki masowego przekazu i audiowizualne.

Główne problemy katechezy dzisiaj

Przechodząc do drugiej części prelekcji ks. Giannatelli spostrzega:

Żywa nauka bada problemy żywe, realne, naglące. Wiedza katechetyczna, która chce wykonywać użyteczną pracę dla Kościoła, bacznie w s ł u c h u j e

⁶ Hasło *Catechetica*. W: *Dizionario di Catechetica*. Turyn 1986.

s i ę w to, co dzieje się w dzisiejszym Kościele. Dlatego chciałbym przedstawić 3 problemy, które wydają mi się pilne i żywotne w Kościele obecnie (a sędzę, że także w Kościele polskim) i które są przedmiotem dogłębnego badania na naszym Uniwersytecie. Są to:

- a) — inicjacja chrześcijańska i metody ewangelizacji;
- b) — formacja katechetów;
- c) — dialog z innymi religiami i współczesnym światem.

Wszystkim nam znana jest wypowiedź Pawła VI o „dramatycznym rozłamie” między Ewangelią a współczesną kulturą (EN 20). Znacnie również zapewne prorocze słowa francuskiego katechety J. Colomba, który nazajutrz po II wojnie światowej zapowiedział koniec epoki „socjalizacji religii” i konieczność organizowania „katechumenatu” dla nowych czasów⁷.

Pierwotny Kościół umiał zorganizować potężny „instytut” dla formowania chrześcijan — katechumenat — gdzie z głoszeniem wiary splotały się zadania uczestnictwa w modlitwie i życiu wspólnotowym, urzeczywistniania wiernej realizacji kodeksu moralnego. Masowe nawrócenia narodów europejskich przyniosły upowszechnienie doświadczenia chrześcijańskiego i procesów „socjalizacji religijnej” wyręczając tamto pierwotne katechumenatu.

Z nadejściem epoki współczesnej i zjawisk takich jak urbanizacja, uprzemysłowienie i zeświecczenie, Kościół znalazł się w sytuacji, gdy musi na nowo przemyśleć swoje metody formacji chrześcijańskiej. W niektórych krajach Kościół zetknął się z ateizmem walczącym, w innych z ateizmem praktycznym, wzmocnionym materialistyczną i „konsumpcyjną” mentalnością, a na pewno metody „socjalizacji religijnej”, jakie dotychczas towarzyszyły życiu kościelnemu, w ostatnich wiekach okazały się niewystarczające.

Dochodzi dziś do głosu konieczność umieszczania ewangelizacji i katechezy wewnątrz struktur formacyjnych pojętych bardziej kompleksowo, tak jak proponuje *Ordo initiationis christianae adultorum*, czyli formowanie chrześcijanina poprzez doświadczenie modlitwy w rodzinie; doświadczenie uczestnictwa we wspólnocie chrześcijańskiej; doświadczenie progresywnej praktyki życia chrześcijańskiego, powiązanego z pracą charytatywną i świadectwem chrześcijańskim⁸

Okres formacyjny należałoby przedłużyć aż do wieku młodzieńczego. Skandalem katechezy w krajach zachodnioeuropejskich jest to, że praktycznie zamyka się ona u progu wieku dorastania, podczas gdy prawdziwa osobowość wierzącego formuje się począwszy od okresu wczesnego dorastania (13—15 lat), kiedy młody człowiek akceptuje i interioryzuje wartości nie tylko wynikające z zaufania, jakim obdarza osoby znaczące dla siebie (jak to dzieje się w dzieciństwie), ale także poprzez dociekanie i osobiste przekonanie. Choć

⁷ Zob. J. C o l o m b. *Plai ouverte ou flanc de l'Église*. Lyon 1947.

⁸ Por. J. G e v a e r t. *Diventare cristiani oggi*. Turyn 1983; E. A l b e r i c h. *Come e quando si diventa cristiani oggi in Italia*. „Orientamenti Pedagogici” 1986 s. 102—113; DCG nr 17; *Catechesi tradendae* 19.

dla inicjacji chrześcijańskiej przewidywany jest okres wystarczająco wydłużony (aż do wieku młodzieńczego), nie wyklucza się też wieku burzliwego, w którym może zrealizować się autentyczne „pierwsze spotkanie z Ewangelią”, a młody człowiek stanie wobec konieczności dokonania wyboru na rzecz Chrystusa.

Świadomość dechrystianizacji Zachodu zmusza do podjęcia odpowiednich kroków zaradczych. Z tego względu UPS podejmuje m.in. cykl wykładów prof. J. Gevaerta na temat: „Metody ewangelizacji”.

Co do punktu następnego, ks. Giannatelli informuje:

W myśl zaleceń Konferencji Episkopatu Włoch⁹ Instytut Katechetyki UPS zajął się w ostatnich latach problemem formacji katechetów. Rezultatem tego są wydane publikacje książkowe¹⁰.

We Włoszech, podobnie jak we Francji i Hiszpanii, świeccy katecheci są interesującym i napelniającym otuchą zjawiskiem w Kościele. Są to osoby, które przyjęły zachętę Soboru Watykańskiego II, zajmują miejsce we wspólnocie Kościoła i czują się odpowiedzialne za głoszenie Ewangelii i budowanie chrześcijańskiej wspólnoty. W oparciu o przeprowadzone przez nas w 1982 r. na terenie Włoch badania, katecheci stanowili prawdziwą „armię”, liczącą ponad 200 tys. osób. Ograniczeniem działalności jest fakt, że w dużej mierze armia ta składa się z kobiet (78%) i że katechizowani w dużym odsetku nie wykraczają poza 12 rok życia (...) Nasze kursy, mające na celu formację wychowawców przyszłych katechetów, skoncentrowały swą uwagę na trzech tematach:

- być katechetą: studium na temat tożsamości i duchowości;
- umieć być katechetą: formacja teologiczna, biblijna, liturgiczna, antropologiczna katechety;
- umieć działać jako katecheta: kształtowanie mentalności pedagogiczno-dydaktycznej, umiejętność projektowania i wprowadzania w czyn metod katechetycznych, organizacja katechezy.

Następnie ks. Giannatelli zajął się relacją na temat interesującego dialogu Uniwersytetu z laickim stowarzyszeniem buddystów Rissho-Kosei-kai, skupiającego około 6 milionów członków. Jest to grupa religijna, która wyciągnęła przyjazną dłoń do Kościoła, od kiedy papież Paweł VI zaprosił ich założyciela Nikkyo Niwano na VII sesję Soboru Watykańskiego II i tak została otwarta droga do rzetelnej wymiany poglądów, bez żadnych uprzedzeń. Stowarzyszenie to przysłało w 1981 r. młodego buddystę na UPS celem studiów teologii katolickiej. Ks. Gianna-

⁹ *La formazione dei catechisti nella comunità cristiana*. List Episkopatu Włoskiego z dnia 25 III 1982.

¹⁰ Są to m.in. praca zbiorowa Instytutu Katechetyki UPS: *Formare i catechisti in Italia agli anni ottanta*. Turyn 1982; C. Bissoli, L. Soravito. *I catechisti in Italia: identità e formazione*. Turyn 1983.

telli był niedawno gościem Stowarzyszenia w Tokio¹¹. W jesieni br. przyjedzie następny student-buddysta na UPS.

Zamykając swoje refleksje na temat potrzeby dialogu międzywyznaniowego, którego wielkim orędownikiem jest Jan Paweł II, i zadań uczelni, ks. Giannatelli kończy jesłowami:

Jako „Uniwersytet dla Młodych” odczuwamy potrzebę dołączenia do dwu terminów: „religia” i „pokój” elementu trzeciego: „wychowania młodzieży”. Jako Kościół i jako Uniwersytet pragniemy pracować, aby młodzi, którzy będą bohaterami ludzkości w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa, byli ludźmi religijnymi, ludźmi pokoju, by oddawali chwałę Bogu i byli budowniczymi bardziej humanitarnego i lepszego — ojcowskiego świata...

Opracował ks. Marian Lewko

HOW IS CATECHETICS TO BE STUDIED TODAY?

S U M M A R Y

The article presents a lecture delivered to students of catechetics at the Catholic University of Lublin in April 1986 by Rev. Robert Giannatelli, Rector of the Università Pontificia Salesiana (UPS) in Rome. After a short review of the history and structure of his University, the distinguished visitor spoke about the characteristics of catechetical studies today and about the status of catechetics as a borderline discipline between the science of theology and education; as such, catechetics must adopt an integral methodological approach. The speaker went on to point to three major problems of today's catechesis: the need for deeper evangelization and Christian initiation in the face of modern dechristianization, for the appropriate formation of catechists and for dialogue with other religions and with the world at large.

¹¹ Warto wspomnieć, że wraz z ks. Giannatellim, gościem Stowarzyszenia był także Polak, ks. Józef Struś SDB, który jest wykładowcą UPS (przyp. red.).